

Ladislav Babić

Laži me nježno

Lažu ljudi otkada je svijeta i vijeka. Svi, nema izuzetka, čim pristupe u interakciju s drugim ljudima, pa čak i dojenčad laže kad svojim plačem želi privući pažnju majke ili njene sise. Školarci lažu, kako svojim učiteljima tako i roditeljima da bi opravdali nenapisanu zadaću, bijeg s kontrolca ili nedolazak u školu. Lažu radnici liječniku da iznude bolovanje za poljoprivredne radove, a supruzi i supruge svom bračnom drugu kako bi prikrili ljubavnike. Njima pak obećavaju rastavu braku, kako bi nesmetano produžili uživati u njihovim zamamnostima. Laže se da se spasi brak, ugled ili novčana sredstva. Lažu i ribiči o ulovljenim ribama, a i ratni zločinci uhvaćeni u zločinu. Laže vlast kad ispostavlja narodu izvještaj o svojim uspjesima, a lažu i mediji kako bi povećali čitanost i gledanost, ili iz uvlakačkih razloga u guzice vlasnika i vlasti. „*Sponatnost*“ televizijskih emisija snimljenih davno prije prigodnih emitiranja (recimo, na *Staru godinu*), televizijskih kvizova te sličnih zbivanja sa „*neusiljenom*“ reakcijom prisutnih izvođača i publike – čak s neskrivenom animacijom voditelja na pljesak i odobravanje - uvreda su razumu svakome iznad nivoa kućnih ljubimaca. Svijesno plasiranje tzv. *fake news* (lažnih vijesti) postao je uobičajeni standard psihološkog ratovanja legalnih, polulelegalnih i nelegalnih vlada (a ozbiljno je pitanje koje od njih su uopće legitimne) u ostvarivanju političkih interesa, sve do imperijalističke dominacije nad svijetom, njegovim resursima i prije svega ljudima. Dresura stanovništva provodi se svakodnevno, na svim medijskim nivoima, u školskim programima, crkvi (o povezanosti s fašizmom vrlo prepređeno, preko pojedinaca, o čemu potom fali službenog komentara) ili bulažnjnjima političara. Lažu ankete o popularnosti političara, i političari kad seru gledajući narod u oči. Lažu i statistički uredi pod kontrolom vlasti, a laže i opozicija s namjerom da istu sruši. Čak i znanstvenici lažu, podmećući falsificirane rezultate svojih pokusa i promatranja, a revizionisti prošlosti se trude prevazići sebe sama u fabrikaciji krivotvorina. Kojekakvi *brkići* lažu plagirajući diplomatske radove, a učitelji i druge profesije kako su diplomirali (znani su slučajevi studenata koji su uspješno obavljali liječničku profesiju, sve dok nisu razotkriveni). Naravno, među lažima ugniježđenu istinu često je teško pronaći, predobro skrivenu profesionalnim proizvođačima laži.

Postoji velika i mala laž, namjerna i iznuđena, laž iz karakterne degeneracije i ona iz neznanja. Postoji dobronamjerna i zlonamjerna laž. Prvu smo prisiljeni koristiti da ne povrijedimo čovjeka do kojega nam je stalo, iskreno mu u lice saopštivši neugodnu vijest ili istinu o njemu samome. Zlonamjerna se laž često pretvara u patološku, klinički slučaj izvan medicinskih institucija. Sitnim lažima čovjek se služi u pravdanju malih grijeha pred osobama za koje misli da bi mu zamjerile istinu. Pred onima čije ih prisustvo nervira te ih se što brže žele riješiti. Laž iz neznanja česta je u ljudi koji umišljaju da su obrazovani, ali stvarnom obrazovanju ne obraćaju pažnju, već im je samo svrha zadiviti druge, ili svoj neznanje nametnuti gomili – iz interesa ili običnog samoljublja. Kad netko laže iz neznanja obično mu se kaže da ne govori istinu, izmišlja, ili da ima prebujnu maštu, eufemizmom ga čuvajući kako se ne bi uvrijedio. Što je lažov neobrazovaniji, to žestće se opire argumentima, te vrijeđa podučavatelje kako bi očuvao svoje dostojanstvo za koje je uvjeren da ga posjeduje. Svijesnu laž pod zakletvom (mame mi, djece mi, dabogda umro ako lažem,...) nazivamo krivokletstvom. Ona se nerijetko planira i plasira u svrhu potpirivanja sukoba i razloga za oružanu intervenciju (u regiji i [svijetu](#); inače nije istina da predsjednici *moraju* lagati, kako se tvrdi u naslovu teksta s poveznice – [pošteni ljudi ništa ne moraju sem govoriti istinu](#), poticaj čega im dolazi iznutra, a ne od vlada, sudova i straha od kazne). Lažemo druge, ali i same sebe, duboko u podsvijesti čuvajući istinu o sebi na koju nismo spremni. Laž je produkt evolucije čovječanstva, način na koji se služe jedinke da se održe u kompeticiji među gomilom drugih jedinki. I [životinje lažu](#), pa nije čudno ni za čovjeka koji tako samo potvrđuje animalno porijeklo. Što su društvo i pojedinci razvijeniji, laganje sve više postaje atavizam kojega bismo se rado riješili, ali nam to baš ne uspijeva predobro.

Kao suprotnost istini, laž je dio ljudskog intelektualnog mehanizma u kontinuiranoj, [svakodnevnoj upotrebi](#), karakteristika koje bismo se rado riješili, uglavnom bezuspješno jer je previše ukorijenjena u individualnu bit čovjeka i suštinu društvenih zajednica. Tako da se čini kako sama pomisao njene kriminalizacije predstavlja svetogrđe, naznaku totalitarizma koji bi ograničio ljudsku slobodu, među koju prešutno ubrajamo i laganje. Ljudi kažu da su u lažova kratke noge, ili dugi nos (*Pinokio*), a posljedica bome mogu biti i daleko ozbiljnije. U životu toleriramo laganje, braneći se (i drugi od nas, ako ih lažemo) šalom, izbjegavanjem lažova, ili mu u oči istrusivši što o tome mislimo, međutim – izgleda paradoksalno – postoji mjesto gdje je laganje zakonski regulirano kao kriminalna djelatnost, te kažnjivo ukoliko ste uhvaćeni u njoj. U [Kaznenom zakonu RH](#) navedeno je da davanje lažnog iskaza (laganje!)

„...u prethodnom kaznenom postupku, u postupku pred sudom, međunarodnim sudom čiju sudbenost Republika Hrvatska prihvaća, arbitražom, u prekršajnom postupku, upravnom postupku, postupku pred javnim bilježnikom ili stegovnom postupku dade lažni iskaz, nalaz ili mišljenje ili nešto lažno prevede, ...“

može povlačiti kaznu od šest mjeseci do deset godina ukoliko je „...*prouzročena osuda nedužnog okrivljenika ili druge osobito teške posljedice za okrivljenika.*“. U [zakonodavstvu Sjedinjenih Američkih Država](#), gdje se pred sudom polaže zakletva na *Bibliju*, za onoga tko (s određenim izuzecima):

„u bilo kojem predmetu iz nadležnosti izvršne, zakonodavne ili sudske vlasti Vlade Sjedinjenih Država, svjesno i namjerno falsificira, prikriva, ili prikriva bilo kojim trikom, shemom ili uređajem materijalnu činjenicu; daje bilo kakvu materijalno pogrešnu, fiktivnu ili lažnu izjavu ili zastupanje; ili izrađuje ili koristi bilo koji lažni zapis ili dokument znajući da sadrži bilo kakvu materijalno pogrešnu, fiktivnu ili lažnu izjavu ili unos“

predviđaju se novčane ili zatvorske kazne (ili oboje) u trajanju od pet do najviše osam godina, u zavisnosti od kvalifikacije djela. Ljudi lažu svakodnevno, u svakoj prilici – naravno, povremeno a ne kontinuirano – i nikome ništa. Nije li onda nonsens, paradoks, da ih se prisiljava zaklinjanjem na knjigu mitova, ili kao na hrvatskom sudu gdje sud može (ali ne mora) zatražiti od svjedoka zakletvu da će svjedočiti istinito, [riječima](#) „Prisežem čašću da sam o svemu što me je sud pitao istinu govorio i da ništa što sam o ovoj stvari znao nisam prešutio“. Ne može hrpa starodrevnih mitova, čast ordinarnog lažova ili prisustvo eventualno korumpiranog suca prisiliti svjedoka govoriti istinu, ali strah od kazne (i to nikako božje, već opipljivije, ljudske) može. Naravno, povjerujemo li naivno da on i njegovi advokati nisu premazani svim mastima. Ljudi tako i svoju hipokriziju – u nekih više u drugih manje, ali svi u životu ponekad bivamo licemjeri – formaliziraju, predstavljajući je etičkom. Ne kaže li se u „[Pohvali ludosti](#)“:

„Najzad, čovek je stvoren tako da ga više privlači laž nego istina. Ako neko želi jasan i pristupačan dokaz za to, neka ode na propoved u crkvu. Dok se govori o istinitim stvarima, svi dremaju, zevaju i čame. Ali ako koji gromovnik (oh, prevarila sam se: htela sam reći govornik), što se često događa, razveže kakvu bapsku priču, odjednom se svi trgnu iza sna, isprse se i slušaju otvorenih usta! Isto tako, ako je u pitanju neki basnoslovniji i pesničkiji svetac (na primer, sv. Đorđe, sv. Kristof ili sveta Varvara), videćete da njih slave mnogo pobožnije nego sv. Petra i Pavla, ili čak i Hrista.“

što sjajno potvrđuju izborni kandidati, političari (paradigma kojih su [KGK](#) i [Trump](#)) ili marketinški stručnjaci, ali i ratni zločinac *Goebbels* – *nacistički ministar propagande* – kojemu se, doduše pogrešno, pripisuju najčešće citirane rečenice: "Ako veliku laž ponavljate dovoljno puta ljudi će je prihvatiti kao istinu" i "Što veća laž to će se u nju prije povjerovati", jer se vjerojatno radi o parafraziranom dijelu njegovog teksta „[Iz Churchillove fabrike laži](#)“:

„Englezi idu po principu da ako lažete, onda dobro lažite, i iznad svega, držite se onoga što ste lagali! Tako ostaju sa svojim obmanam, čak i uz rizik da naprave budalu od sebe.“

Nažalost, u denunciranju lažova koriste se prečesto nove laži. *Povijest* i *Istina* su dvije najsilovanije „*dame*“. Silovanju potonje doprinosi i zabluda o postojanju više istina o istoj stvari; hrvatske, srpske, bošnjačke,..., pa zašto onda ne i fašističke te antifaašističke (radi se zapravo o parcijalnim, raznoraznim subjektivnim i emotivnim *interpretacijama* koje se prihvaćaju ili nameću kao istina), što okoriti mozgovi ustrajno zastupaju, mada je relativno lako doći do šireg uvida u njenu cjelovitost. Treba samo promijeniti motrište, „*kotu*“ s koje se baca pogled na događaje, ali to je inertnim osobama uglavnom nemoguće. Primjerice, s prizemnih nacionalnih ili još prizemnijih nacionalističkih vrhova, uzdići se do onih viših, općeljudskih i humanističkih.

Piščeva „laž“ naziva se stvaralačkom maštom, literarnom kreativnošću, i ona spada u osnovne ljudske slobode. Ali, ako, odnosno kada se pisac politički angažira, prvotna literarna mašta može se tumačiti kao njegovo opredjeljenje prema stvarnosti. Često se navode citati [Dobrice Ćosića](#) iz prve knjige njegovih „[Deoba](#)“ izdanih još 1961. godine i [nagrađenih](#) „*Ninovom nagradom*“, potom dijelova nekritički tumačenih u kontekstu eksjugoslavenskih ratova, iako se roman odnosi na njegovo iskustvo iz *NOB*. Mada se [Ćosić](#) pokazao kao propagator velikosrpske ideje (zaista mu je predaleko bilo sunce, te se radije sklonio u hlad nacionalizma), spada u laž anatemiziranja kad se citat ne kontekstualizira, a k tome nerijetko primjenjuje na cijeli srpski narod. Posvemašnje marginaliziranje Ćosićevog književnog djela u njegovih kritičara, na račun isticanja velikosrpskog nacionalizma kojemu se predao, posve je u suprotnosti – primjerice – hvaljenju književnog rada [Knuta Hamsuna](#), nobelovca i uvjerenog fašiste, sudski osuđenog od *Norvežana* nakon završetka *2.svjetskog rata*. Lažovima ma koje, dobro i nedobronamjerne vrste često fali dosljednost stavova. Nešto širi citat od uobičajeno navođenog može pomoći, ne samo da se shvati njegov tadašnji stav, već i učešće njegovih interpretatora u lažima – poput onih o *Jovanu Raškoviću* ([1](#), [2](#)) koje su širili hrvatski nacionalisti – koje svakako nisu kvalitativno podjednake, ali laž ostaje laž ma tko je, ma kako, i ma u koje svrhe koristio:

„Ropstvo, to je: smrtonosne su istine. Zato se i viču i šapuću laži. Svima i svakome, Laže okupator, lažu izdajnici, lažu i borci za slobodu. Lažemo da bismo obmanuli sebe, da utešimo druge, lažemo iz samilosti, lažemo da nas ne bude strah, da ohrabrimo, da sakrijemo svoju i tuđu bedu. Lažemo iz ljubavi i čovečnosti, lažemo zbog poštenja. Lažemo radi slobode. Laž je vid našeg patriotizma i potvrda naše urođene inteligencije. Lažemo stvaralački, maštovito, inventivno. Za ovu laž pod okupacijom, i običan idiot ima više mašte od mnogih romansijera. Laž je nužda: biološka, psihološka, nacionalna, politička. Beograd u ovim danima — to je apokalipsa laži. Moja iskrenost je revolt protiv ropstva. Još uvek najčovečniji protest. Toliko mi je život neizvestan da nema smisla sebe da mučim još i nekakvim dnevnikom, zapisivanjem. Ali ja više nemam s kim o svemu da razgovaram. Okupacija mi je uzela prijatelja. Čak i prijateljstvo među ljudima, ropstvo je proglasilo za isključivo mirnodopski pojam, uništavajući ga kao takvog i ja s tugom saznajem: i prijateljstvo je atribut slobode.“

Jasno, on nije jedini, pa niti isključivo srpski pisac koji je na sličan način pisao, ali ne valja zaboraviti – bili proizvod piščeve mašte ili se kasnije oživotvorili u stvarnosti, to uvijek ostaju isključivo piščevi i njegovih epigona stavovi koje nipošto ne smijemo pripisati cijelom narodu. Jer, u protivnom sve nas se može proglasiti fašistima.

Dakako, laž kao oduvijek prisutna karakteristika ljudske psihologije ne može se izbjeći ediktima, zakonima i kažnjavanjem, naročito van javne sfere, u neformalnim ljudskim odnosima. Međutim, spomenuti paradoks da se ona izrečena pred državnim institucijama kažnjava, navodi na pomisao da bi to trebalo učiniti sa svakom, svijesno izrečenom lažju u javnoj komunikaciji: u medijima, na predizbornim skupovima, u društvenim institucijama ma koje vrste,... Naravno, teško je dokazivo jeli laž svijesno ili iz neznanja izrečena, da su moguće realizaciju iskrenih obećanja spriječile okolnosti pa je potom percipiramo kao laž,..., ali – ako je to moguće pred sudskim vijećem, onda je moguće u svakoj vrsti javne komunikacije. Kad se ne bismo mirili s lažima koje utječu na osobne i živote svih građana. No, čini se da se lakše s njima pomiriti negoli

uložiti truda u dokazivanje, procesuiranje i kažnjavanje javno izrečenih svijesnih laži, posebno kad cijela društvena infrastruktura (od medijske, do političke i sudske) za to ne mari. Tako odnos prema lažima ostaje skoro u isključivo etičkoj domeni i moralnosti pojedinaca – njihovom poštenju i stamenoj vjernosti ljudskosti. Nastojao sam usvojiti princip koji govori da, ako lažeš samog sebe, kako li onda nećeš druge. Njegovo pridržavanje zahtijeva duboku introspekciju i sposobnost sagledavanja onakvim kakav zaista jesi te priznavanje te činjenice, što je većini vrlo strano. Jer, istina itekako može boljeti, naročito ona o sebi, najbližima i najvoljenijima. Naravno, to nas ne rješava sitnih, svakodnevnih laži, ali nas barem oslobađa onih velikih, svijesno zlonamjerno plasiranih, kako bismo uništili ljude, poljuljali povjerenje u institucije, i prečicom ostvarili ciljeve koje nismo sposobni dosegnuti zalaganjem i trudom.

Vraćajući se *Erazmu*, konstatirajmo da je laž jedan od oblika ludosti koji prati čovjeka još od njegovih najudaljenijih bioloških predaka, mentalna karakteristika koje ne samo da se ne uspijeva riješiti, nego ni smisliti ljudski poštenu odnos prema njoj. U ovom povijesnom vremenu, ali i trenutku biosocijalnog stanja evolucije, ona je naše prokletstvo, ma i humoristički se odnosili prema njoj. Ako je *Ludost* sa svojim slugama (*Samoljubivošću*, *Laskom*, *Lijenošću*, *Naslodom*, *Lakomislenošću*, *Razuzdanošću*, *Gozbom* i *Snom*), vladarica svijeta, čini se kako postoji takmac koji sve više uzurpira njen tron:

"Nesreća je, kažu, biti varan, ali je još veća ne biti varan. U velikoj su zabludi oni koji misle da čovekova sreća leži u stvarnosti; ne, ona zavisi od mišljenja. Zbog toga u životu ima toliko tamnih i raznorodnih stvari da je prosto nemoguće pronaći jednu pouzdanu istinu, što su pravilno naglasili moji akademici, koji su među filozofima najmanje oholi; pa čak ako se i pronađe kakva istina, ona često ide na štetu životne sreće. Najzad, čovek je stvoren tako da ga više privlači laž nego istina."

To je *Laž*, pretendent na gospodara suvremenog svijeta! *Laž* je još uvijek neotuđivo vlasništvo ljudske biti. Jeli ona odgovorna što smo takvi kakvi jesmo, ili smo to mi jer smo nesposobni riješiti je se, skoro da je pitanje slično onom o kokoški i jajetu. No, ako je dio nas, a mi smo toga svijesni, čini se da ipak ostaje nama da je se otresemo, što poneki i uspijevaju, mada i u njima ostaju sitne natruhe koje će ih još dugo, dugo pratiti, ostavljajući sveukupnoj evoluciji da ih postepeno izbacuje iz zbirke osobina koje nas čine takvima kakvi zaista jesmo u danom razvojnom trenutku.

8.5.2019.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>